
EKUMENSKI DIJALOG - IDEAL I STVARNOST
Odnosi katolika i pravoslavaca u Ukrajini

Nikola Eterović, Kijev

UDK: 261.8 (477)
Pregledni članak
Primljeno 3/2003.

Sažetak

Ekumenski dijalog u današnjem svijetu postaje dužnost i nužnost. Svi učenici Isusa Krista dužni su poraditi na ujedinjenju kršćana i na taj način pridonijeti prestanku sablazni njihove razjedinjenosti. Osim toga, zauzimanje za jedinstvo kršćana postaje i nužda u sekulariziranom svijetu u kojem svi kršćani imaju iste protivnike: s jedne strane širenje vjerske ravnodušnosti a s druge rast vjerskih sljedbi koje su često u sukobu s naukom i praksom tradicionalnih kršćanskih Crkava i zajednica.

Ovaj osvrt na važnu temu o ekumenskom dijalogu ima dva poglavlja. U prvome, kraćem dijelu, sadržane su tvrdnje uglavnom opće naravi. U drugome se iznose stavovi i konkretne činjenice sadašnje situacije u Ukrajini, s posebnim naglaskom na odnose Katoličke crkve i pravoslavnoga svijeta.

I. KATOLIČKA CRKVA I EKUMENIZAM

Na početku je korisno pojasniti temeljne pojmove. Kada se rabi izraz ekumenski dijalog, misli se na odnos između Katoličke crkve i drugih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica koje su prisutne u cijelome svijetu. Misleći, međutim, na odnose s predstavnicima nekršćanskih religija, treba govoriti o međuvjerskom dijalogu. Dakle, tema ovoga razmišljanja odnosi se na odnose između kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica. Da bismo označili takav odnos, nastavlja se rabiti izraz ekumenizam, premda je poznato da takav termin nije dobro primljen u nekim katoličkim, a osobito u

pravoslavnim ambijentima.¹ Ali, svaki naziv može biti upotrijebljen u neprimjerenom smislu te može postati predmetom kritike. Ipak, ne radi se o terminologiji, nego o biti stvari, to jest o traženju jedinstva među kršćanima. Osim toga, izraz ekumenizam i njegove izvedenice redovito se rabe u Katoličkoj crkvi² i u drugim Crkvama i crkvenim zajednicama.

Glavni ekumenski dokumenti Katoličke crkve

Katolička je crkva na Drugome vatikanskom saboru svjesno i odgovorno izabrala put ekumenizma. Svima su poznati važni dokumenti Katoličke crkve u svezi s ekumenskom djelatnosti. Glavni je, bez sumnje, Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* Drugoga vatikanskog sabora, koji je donesen 21. studenoga 1964. godine. Poslije su koncilski načela razrađena i primijenjena u dokumentima raznih papa. Spomenimo najvažnije, izdane za vrijeme pontifikata Ivana Pavla II. To su enciklika *Ut unum sint*, koju je Sveti Otac napisao 25. svibnja 1995.; Apostolsko pismo *Orientale lumen*, objavljen 2. svibnja 1995.; *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, koji je pripravilo Papinsko vijeće za promicanje jedinstva među kršćanima 23. ožujka 1993. Zbog svoje programske važnosti, ovim dokumentima treba pridodati Apostolsko pismo *Novo millennio ineunte*, od 6. siječnja 2001. godine, kojim je Sveti Otac Ivan Pavao II. potvrdio obvezu Katoličke crkve u promicanju dijaloga s pravoslavnim crkvama, Anglikanskom zajednicom i s protestantskim crkvenim zajednicama (usp. *NMI*, br. 48.). U ovom je dokumentu Sveti Otac podsjetio na molitvu Isusa Krista u dvorani posljednje večere: "Da svi budu jedno kao što ti, Oče, u meni i ja u tebi" (Iv 17, 21), koja je ideal jedinstva koje treba postignuti putem teškoga i zahtjevnoga ekumenskog dijaloga. Prema Rimskome prvosvećeniku "zaziv 'ut unum sint' je u isto vrijeme imperativ koji nas obvezuje, sila koja nas podržava, spasenjska opomena zbog naših lijenosti i skučenosti srca". Sveti Otac potom nastavlja: "Upravo na molitvi Isusa, a ne na našim sposobnostima

¹ Tako na primjer pravoslavni svećenik V. Zelinskij misli da bi bilo bolje umjesto izraza ekumenizam rabiti izraze 'pomirenje', 'traženje jedinstva'; Vladimir Zelinskij, *Cattolicità, ovvero il sacramento della comunione. In memoria di Henri de Lubac*, La Nuova Europa 3 (2002), str. 37.

² Drugi vatikanski sabor rabi taj naziv već u naslovu dokumenta o ekumenizmu, *Decretum de Oecumenismo*.

počiva pouzdanje u mogućnost da se postigne, također u povijesti, puno i vidljivo zajedništvo svih kršćana" (NMI, br. 48).

Teološki dijalog

Teološki dijalog bitan je u nastojanju približavanja kršćanskih Crkava i zajednica. Nakon susreta u Carigradu godine 1979. između Svetoga Oca Ivana Pavla II. i patrijarha Dimitriosa I., rodila se ideja o sazivanju Mješovitoga međunarodnog povjerenstva za teološki dijalog između Katoličke crkve i Pravoslavne crkve.³ Takvo se povjerenstvo prvi put sastalo na otoku Rodosu, a potom na otoku Patmosu godine 1980. Povjerenstvo je trebalo imati susrete svake druge godine. Na žalost, ubrzo su nastale poteškoće različite naravi, tako da su se članovi Povjerenstva mogli sastati do sada samo 8 puta. Može biti korisno spomenuti mjesta i godine susreta Mješovitoga povjerenstva. Nakon susreta na Rodosu godine 1982. Povjerenstvo je zasjedalo u Münchenu; godine 1984. na Kreti; 1986./1987. u Bariju; godine 1988. u Valamu u Danskoj; godine 1990. u Freisingu; 1992. u Balamandu u Libanonu i 2001. u Baltimoru u Sjedinjenim Američkim Državama. U ime Crkava kojima pripadaju, teolozi članovi Povjerenstva dobili su zaduženje da ispituju sadržaj nauka koji je zajednički Crkvama, da bi potom studirali i razlike, s ciljem da ocijene njihovu stvarnu važnost i mogućnost nadvladavanja na putu ostvarenja punoga crkvenog jedinstva. Teološko Katoličko-pravoslavno povjerenstvo koje se sastalo 1982. u Münchenu prihvatilo je dokument o Presvetom Trojstvu. Taj čin ima veliko značenje jer je to bio prvi zajednički dokument predstavnika Crkava Istoka i Zapada poslije sabora u Firenzi, koji se održavao s prekidima od 1439. do 1445. godine.⁴

U susretu u Bariju 1987. godine, Mješovito je povjerenstvo postiglo sporazum o sakramentalnom životu i o sakramentima kršćanske inicijacije. Godine 1988. u Valamu, pak, postignut je

³ Službeni naziv komisije glasi: Međunarodno mješovito povjerenstvo za teološki dijalog između Katoličke crkve i Pravoslavne crkve a ne između Katoličke i pravoslavnih Crkava, kako se često krivo navodi. Usp. *Presentation of the Work of the Council. Relations with the Orthodox Church*, Information Service, The Pontifical Council for Promoting Christian Unity, Rim, 1998./III, br. 98, str. 112-113.

⁴ O uspjesima i problemima teološkoga dijaloga vidi: Eleuterio F. Fortino, *Relazioni con le Chiese Ortodosse*, L'Osservatore Romano, 21. siječnja 2000., str. 7.

dogovor o svećeništvu. Na žalost, nakon pada Berlinskoga zida godine 1989., odnosi između Katoličke crkve i pravoslavnih Crkava počeli su bivati opterećeni napetostima koje su se pojavile u bivšim komunističkim zemljama, posebno, nakon što je izmijenjena politička situacija u tim državama dala mogućnost Katoličkim istočnim crkvama, takozvanim grkokatoličkim, da se u sustavu vjerske slobode reorganiziraju i ponovno započnu svoju pastirsku djelatnost koja im je bila zabranjena nakon Drugoga svjetskog rata pod komunističkim režimima. Premda je pitanje takozvanoga unijatizma bilo već prisutno na susretu godine 1980. na Rodosu,⁵ ono je svestrano ispitano na susretima u Freisingu godine 1990., u Balamandu godine 1993. te u Baltimoru 2001.⁶

Druge aktivnosti

Za vrijeme svojega 25-godišnjega pontifikata, Sveti Otac Ivan Pavao II. želio je primijeniti u praksu i nauk crkvenoga učiteljstva o ekumenskom dijalogu. Htio je u prvom redu naglasiti da na ekumenskom putu glavnu ulogu ima molitva. Zato je pridao veliku važnost organiziranju Tjedna molitve za jedinstvo kršćana svake godine. Osim toga, poticao je ekumenske djelatnosti svojih najbližih suradnika. S odobrenjem Svetoga Oca, razne su ustanove Rimske kurije, prema vlastitim nadležnostima, izradile upute o ekumenskoj djelatnosti na raznim poljima pastoralnoga zauzimanja Katoličke crkve. Tako na primjer postoje upute *Ekumenizam u predavanju teologije* (izdane 15. prosinca 1986.), *Međukonfesionalna suradnja u prijevodu Biblije* (od 16. studenoga 1987.), itd. U taj kontekst treba smjestiti i dokument tadašnjega Papinskoga povjerenstva *Pro Russia*, koji je objavljen 1. lipnja 1992. pod naslovom *Opća načela i praktične norme za koordiniranje djelatnosti evangelizacije i brige katoličkih crkava u Rusiji i u drugim zemljama Zajednice nezavisnih država*.

Prigodom susreta Svetoga Oca s predstavnicima različitih ekumenskih delegacija, objavljene su brojne zajedničke izjave. Kao

⁵ Usp. Fortino, *Il dialogo con le Chiese Ortodosse*, L'Osservatore Romano, 19. siječnja 2001., str. 4.

⁶ O susretu u Baltimoru koji se održao od 9. do 19. srpnja 2001., osim spomenutoga članka Eleuteria F. Fortina, vidi: Ratko Perić, *Katoličko pravoslavno dijalog ponovno na početku*, CUS 36 (2001), str. 453-461.

primjer možemo navesti prvu zajedničku izjavu, koju je potpisao Sveti Otac Ivan Pavao II. na početku svojega pontifikata. Radi se o izjavi koju je 30. studenoga 1979. godine Njegova Svetost potpisao s Dimitriosom I., Carigradskim ekumenskim patrijarhom. Nedavno, 12. listopada 2002., papa Ivan Pavao II. potpisao je u Vatikanu zajedničku izjavu s Teoktistom, Patrijarhom Rumunjske pravoslavne crkve.

Susreti Svetoga Oca

Apostolska putovanja Svetoga Oca imaju veliko ekumensko značenje. Za vrijeme svojih putovanja papa Ivan Pavao II. redovito susretne predstavnike svih glavnih vjerskih zajednica zemlje koju pohodi, zadržavajući se posebno s poglavarima kršćanskih crkava i zajednica. Što se tiče odnosa s pravoslavnim crkvama, od velike su važnosti putovanja Svetoga Oca posljednjih godina, u posljednjem razdoblju njegova pontifikata. Naravno, ne treba zaboraviti pohod Pape Ivana Pavla II. Turskoj, od 28. do 30. studenoga 1979., kada je druge godine svojega pontifikata posjetio i Fanar, sjedište ekumenskoga patrijarha. Što se tiče ekumenske važnosti, posebno su značajna putovanja u posljednje 4 godine. Od 7. do 9. svibnja 1999. papa Ivan Pavao II. pohodio je Rumunjsku, prvu zemlju u kojoj pravoslavci čine većinu stanovnika. Posebno su bili važni susreti s Teoktistom, patrijarhom Rumunjske pravoslavne crkve, i s brojnim članovima Svetoga sinoda te Crkve. Nakon pohoda Indiji, od 8. do 11. studenog 1999., Ivan Pavao II. je boravio u Gruziji. Pohodivši Egipat, od 24. do 26. veljače 2000., Sveti je Otac susreo odgovorne ne samo muslimanskih nego i pravoslavnih zajednica. U samostanu sv. Katarine na brdu Sinaju, bio je gost pravoslavnoga nadbiskupa brda Sinaja. S ekumenske točke, veoma je važan bio pohod Svetoga Oca u Jordan i u Izrael od 20. do 26. ožujka 2000. godine. U Svetoj je zemlji papa Ivan Pavao II. imao nekoliko ekumenskih susreta s predstavnicima različitih pravoslavnih crkava, koje su već stoljećima prisutne u Palestini. Među ostalim, susreo je grčkopravoslavnoga patrijarha Jeruzalema i patrijarha Armenske apostolske crkve. Od 4. do 9. svibnja 2001. Sveti je Otac boravio u Grčkoj, Siriji i na Malti. Prisutnost Rimskoga biskupa u Ateni imala je veoma pozitivne posljedice za ekumenski dijalog jer su, čini se, prevladane neke predrasude koje su stoljećima otežavale odnose između katolika i pravoslavaca. Na taj put približavanja kršćanskih crkava treba smjestiti i apostolski pohod godine 2001. u Ukrajinu, u Kazahstan i u Armeniju, te godine 2002. u Azerbejdžan i Bugarsku.

U Rimu Sveti Otac često prima poglavare kršćanskih crkava i zajednica kao i predstavnike nekršćanskih religija. Na primjer, od 8. do 11. studenoga 2000., papa Ivan Pavao II. susreo je Karekina II., catholikosa Armenske apostolske crkve. U studenome 2001. godine, Njegova Svetost je primio u Vatikanu patrijarha Antiohije Ignacija Hasima, koji je bio pozdravio Svetoga Oca tijekom njegova boravka u Siriji. Od 7. do 13. listopada 2002. gost Svetoga Oca u Rimu bio je Teoktist, patrijarh Rumunjske pravoslavne crkve. Sveti se Otac Ivan Pavao II. susreo više puta s Bartolomejem, carigradskim ekumenskim patrijarhom, kao i s predstavnicima ostalih pravoslavnih crkava.

II. EKUMENSKA SITUACIJA U UKRAJINI

Katolička crkva u Ukrajini živi dio sveopće Crkve, sudjeluje u ekumenskim naporima opće Crkve. Bogu hvala, nakon godina progona, katolici su u Ukrajini mogli upoznati dragocjeno bogatstvo nauka Katoličke crkve, posebno Drugoga vatikanskog sabora, također i u svezi s ekumenskom djelatnosti.

Poruka Svetoga Oca Ukrajincima

U ovom prikazu treba istaknuti i jednu drugu činjenicu, veoma važnu za sadašnji i budući dijalog između katolika i pravoslavaca u Ukrajini. Radi se o Apostolskom pohodu Svetoga Oca Ivana Pavla II. Ukrajini od 23. do 27. lipnja 2001. godine. Prisutnost Rimskoga biskupa, njegovi gesti i, posebno, njegovi govori, imaju dragocjeno ekumensko značenje. Njih treba ponovno proučavati u potrazi za velikim duhovnim i teološkim bogatstvom. Zanimljivo je čitati te govore i s ekumenskoga vidika. Ne ulazeći u sve pojedinosti, može biti korisno podsjetiti na glavne teme ekumenske naravi iz ukrajinskoga naučavanja Svetoga Oca.

U svom prvom govoru nakon što je u Kijevu poljubio ukrajinsku zemlju, Papa Ivan Pavao II. je prijateljskim osjećajem pozdravio vjernike koji nisu članovi Katoličke crkve, ali koji su otvoreni na dijalog i na suradnju. Potom im se Vrhovni svećenik obratio rekavši: "Želim ih uvjeriti da nisam došao s nakanama prozelitizma, nego svjedočiti Isusa Krista skupa sa svim kršćanima svake kršćanske Crkve i

zajednice i pozvati svu braću i sestre ove plemenite zemlje da usmjere pogled prema Onome koji je dao svoj život za spasenje svijeta.”⁷ Neposredno prije povratka u Rim, tijekom ceremonije oprostaja u Lavovu, Sveti Otac je ponovno usmjerio svoj pogled prema pravoslavicima rekavši: “U trenutku u kojem napuštam ukrajinsku zemlju, želim uputiti srdačan pozdrav, pun poštovanja, braći i sestrama časne Pravoslavne crkve i njezinim pastirima.”⁸

U drugim su govorima Svetoga Oca prisutni također pozivi na jedinstvo i na suradnju kršćana. Na primjer, za vrijeme propovijedi tijekom svete Mise koja je bila služena po bizantinsko-ukrajinskom obredu u sportskoj zračnoj luci Čajci u Kijevu, Papa Ivan Pavao II. je ponovio čvrstu volju Katoličke crkve u Ukrajini da nastavi ići putem koji vodi k potpunom jedinstvu svih kršćana. Temu propovijedi, koja se često ponavljala u raznim nijansama, Njegova Svetost je uzeo iz Evanđelja Ivana Apostola: “Da svi budu jedno kao što ti, Oče, u meni i ja u tebi, neka i oni u nama budu ujedno da svijet uzvjeruje da si me ti poslao” (Iv 17, 21).⁹ Ali i u prvoj propovijedi u Kijevu, za vrijeme sv. Mise na latinskom obredu, Sveti Otac je podsjetio, s evanđeoskom nostalgijom, na potpuno jedinstvo koje je postojalo u Božjoj Crkvi godine 988., kada su, za vrijeme vladanja princa svetoga Vladimira stanovnici Kijevske Rusi primili krštenje od misionara crkveno povezanih s Carigradom, koji je u to vrijeme bilo najvažnije središte kršćanstva na Istoku. Na kraju prvoga tisućljeća postojalo je puno jedinstvo kršćana, kao što je postojala i samo jedna Crkva: “Iako su živjeli po dvjema različitim tradicijama, crkve Carigrada i Rimska crkva bile su još uvijek u punom zajedništvu”.¹⁰ Tijekom pozdrava Anđeo Gospodnji, kojim je završilo euharistijsko slavlje, 24. lipnja 2001., Njegova Svetost preporučio je zagovoru Blažene Djevice Marije ostvarenje želje Gospodina Isusa Krista da svi kršćani postanu članovi jedne Crkve, zadržavajući opravdane razlike prema vlastitim tradicijama: “Neka u Ukrajini i svagdje u svijetu vjernici u Isusa Krista uzmognu što prije ostvariti žarki poziv

⁷ Ivan Pavao II., *Govor u zračnoj luci Boryspil*, Kijev, br. 5, L'Osservatore Romano, 24. lipnja 2001., str. 5.

⁸ Ivan Pavao II., *Ceremonija oprostaja*, br. 2, L'Osservatore Romano, 29. lipnja 2001., str. 5.

⁹ L'Osservatore Romano, 25.-26. lipnja 2001., str. 13.

¹⁰ Ivan Pavao II., *Propovijed u zračnoj luci Čajka*, br. 3, L'Osservatore Romano, 25.-26. lipnja 2001., str. 8.

jedinoga Gospodina: 'Ut unum sint' (Iv 17,21). Neka se to ostvari *per Mariam*, majke svih vjernika, majke jedinstva!"¹¹

Također i u govoru Katoličkom episkopatu Ukrajine, koji je sastavljen od biskupa istočne, bizantinske tradicije (grkokatolika) i one zapadne, latinske (rimokatolika), Sveti Otac je naglasio važnost ekumenizma, izrazivši nadu da će jedinstvo katolika bizantinske i latinske tradicije imati pozitivni utjecaj na dijalog s pravoslavnom braćom i sestrama, omogućujući veću međusobnu suradnju "da bi zajedno odgovorili na traženje istine i radosti suvremenoga čovjeka koje samo Isus Krist može potpuno zadovoljiti. Ekumenski dijalog ne može dakle ne predstavljati za vjernike i za Crkve u Ukrajini nezaobilazni prioritet".¹²

Već postoji jedinstvo između Katoličke crkve i pravoslavnih crkava, iako ono nije potpuno. Mučenici obiju Crkava dokazali su to jedinstvo. Za vrijeme ceremonije beatifikacije 27 mučenika Ukrajinske grkokatoličke crkve, Sveti Otac je priznao povijesnu istinu da su skupa s mučenom braćom u vjeri "bili proganjani i pobijeni zbog Krista također i kršćani drugih vjeroispovijesti". Zajedničko svjedočenje vjernosti Bogu sve do prolijevanja krvi postaje snažni poziv na pomirenje i na jedinstvo: "Ekumenizam mučenika i svjedoka vjere pokazuje put jedinstva kršćana dvadeset prvoga stoljeća. Neka njihova žrtva postane konkretna životna lekcija za sve."¹³ Svetome je Ocu poznato da taj put svjedočenja i bratske ljubavi nije nipošto lagan, i zato što su se "u posljednjim stoljećima nataložili razni stereotipi u mišljenju, previše međusobnih povrijeđenosti i netolerantnosti". Izlaz iz takve situacije međusobna nepovjerenja koje blokira dijalog među kršćanima nalazi se u "zaboravljanju prošlosti, u oprostjenju i u traženju oprostjenja jedni drugima za uvrede primljene i zadane, u bezrezervnom pouzdanju u obnoviteljsku djelatnost Duha Svetoga".¹⁴ Primjer mučenika trebao bi usmjeriti katolike i pravoslavce "na vjernost dvostrokoj zapovijedi ljubavi: ljubavi prema Bogu i ljubavi prema braći".¹⁵

¹¹ Ivan Pavao II., *Andeo Gospodnji*, L'Osservatore Romano, 25.-26. lipnja 2001., str. 8.

¹² Ivan Pavao II., *Govor u Apostolskoj nuncijaturi tijekom susreta s članovima katoličkoga episkopata*, br. 7, L'Osservatore Romano, 25.-26. lipnja 2001., str. 10.

¹³ Ivan Pavao II., *Propovijed na sv. misi na Hipodromu u Lavovu*, 27. lipnja 2001., br. 4., L'Osservatore Romano, 28. lipnja 2001., str. 7.

¹⁴ Ivan Pavao II., *isto*.

¹⁵ Ivan Pavao II., *isto*.

Sveti je Otac posvetio poseban govor ekumenskome i međureligijskom dijalogu na susretu s predstavnicima Sveukrajinskoga savjeta Crkava i vjerskih organizacija. S tim u vezi, svi sudionici susreta u predvorju Palače nacionalne filharmonije u Kijevu, 24. lipnja 2001., mogli su uočiti s kojom je pozornošću papa Ivan Pavao II. slijedio pozdravna slova prisutnih poglavara najvažnijih vjerskih denominacija koje su ondje bile predstavljene.¹⁶ On sam je izrekao govor dubokoga duhovnoga sadržaja. Među ostalim, pozvao je kršćane da obnove svijest o zajedničkim plemenitim korijenima koji su utkani u kršćanstvo u Ukrajini koje predstavlja nezaobilazan dio njihova građanskoga, kulturnoga i vjerskog identiteta. Potom je zaželio da svi kršćani ponovno otkriju "postojane razloge za odvažni i pun poštovanja ekumenski put, put približavanja i međusobnoga razumijevanja, zahvaljujući dobroj volji svakoga"¹⁷. Na kraju susreta Sveti je Otac htio pozdraviti sve prisutne improviziranim riječima koje su mu dolazile iz srca. Zato smatram potrebnim podsjetiti na taj spontani govor pape Ivana Pavla II., koji je na jednostavan i sažet način sintetizirao svoje viđenje ekumenskoga poslanja Katoličke crkve. Na poljskome je jeziku Njegova Svetost rekao: "Htio bih zahvaliti za vaše dobre želje i za ovaj susret. U isto vrijeme, htio bih vas uvjeriti da se Katolička crkva, slijedeći nauk Drugoga vatikanskog sabora, otvara ekumenskom dijalogu, kako uči koncilski dokument *Unitatis redintegratio*. Ona se otvara i dijalogu sa svim religijama, na liniji dokumenta *Nostra aetate*. Želio bih da te smjernice Drugoga vatikanskog sabora za Crkvu postanu svjetlom za sve kršćane i za sve vjernike i ljude dobre volje u Ukrajini, u nastojanju da se ostvari prava bratska zajednica. Od srca zazivam na vas Božji blagoslov."¹⁸

¹⁶ Na tom su susretu bili prisutni poglavari svih Crkava i vjerskih zajednica u Ukrajini, osim Ukrajinske pravoslavne crkve, koja je u zajedništvu s Ruskom pravoslavnom crkvom. Svetoga Oca posebno su pozdravili dva predstavnika Katoličke crkve, kard. Ljubomir Husar, Viši nadbiskup Lavova Ukrajinske grkokatoličke crkve te kard. Marian Jaworski, Metropolit Lavova za rimokatolike i Predsjednik Ukrajinske biskupske konferencije. Osim toga, papu Ivana Pavla II. pozdravili su poglavari Ukrajinske pravoslavne crkve Kijevskoga patrijarhata i Ukrajinske autokefalne crkve te predstavnici židovske i muslimanske zajednice i protestantskih zajednica.

¹⁷ Ivan Pavao II., *Susret s predstavnicima Sveukrajinskoga savjeta Crkava i vjerskih organizacija*, br. 4, *L'Osservatore Romano*, 25. - 26. lipnja 2001., str. 11.

¹⁸ Ivan Pavao II., *L'Osservatore Romano*, 25.-26. lipnja 2001., str. 11.

Vjerska situacija u Ukrajini

Poruka Svetoga Oca Ivana Pavla II., njegovi stavovi i geste za vrijeme povijesnoga pohoda Kijevu i Lavovu, imaju veliku važnost za ukrajinske katolike obiju tradicija. Oni nastoje provesti u život takve poruke u složenoj vjerskoj stvarnosti u Ukrajini.

Ukrajina, jedna od većih zemalja Europe po teritorijalnom obujmu (prostire se na 603.700 četvornih kilometara), po broju stanovnika (oko 48.500.000), predstavlja, i po svojoj geografskoj poziciji, most između Istoka i Zapada. Ukrajina je također veoma zanimljiva s obzirom na vjersku pripadnost njezinih građana.

Većina stanovnika Ukrajine priznaje da pripada pravoslavnome svijetu, smatrajući tu pripadnost posebno u socijološkom i kulturološkom smislu. To znači da se pravoslavcima priznaju i brojni Ukrajinci koji nisu kršteni. U Ukrajini postoji također velika i dinamična Katolička zajednica.¹⁹ Računa se da danas u zemlji živi oko 6.000.000 katolika, od kojih 5.000.000 katolika istočne tradicije (grkokatolika) i 1.000.000 katolika zapadne tradicije (rimokatolika). Obje tradicije imaju duboke korijene u Ukrajini. Pripadnici Ukrajinske grkokatoličke crkve s pravom naglašavaju da njihovi korijeni sežu do krštenja Kijevske Rusi, to jest do godine 988., kada je za vrijeme velikoga kneza Vladimira Ukrajina službeno primila kršćanstvo. U to su vrijeme na području Ukrajine već postojale i rimokatoličke zajednice. U svakom slučaju, od druge polovice XIV. stoljeća, postoji na teritoriji Ukrajine organizirana metropolija u Przemišlu za katolike latinskoga obreda.

Treba spomenuti da u Ukrajini postoji od davnine i armenska Katolička zajednica. Armenci, kao i grkokatolici, pripadaju istočnoj katoličkoj duhovnoj tradiciji. Njihov je duhovni centar Lavov, grad u kojem su prije Drugoga svjetskog rata živjela tri katolička nadbiskupa: grkokatolički, rimokatolički i armenskokatolički. U Lavovu se nalazi slavna armenska katedrala, čiji je najstariji dio

¹⁹ Od brojnih povijesnih prikaza Katoličke crkve spomenimo samo sljedeće: Sofron Mudrij, *Narys istoriiji Tserkvy v Ukraini*, Ivano-Frankivsk, 1999; *Istoriya relihtyji v Ukraini, Katolycizm*, brigom P. Jaroockoga, Kijev, 2001; Od popularnih prikaza navedimo: Volodymyr Osadchij, *Katolytska Tserkva v Ukraini*, Norbertinum, Lublin, 2001; Pryszlak Michele, *Millennio del Battesimo della Rus'-Ucraina. Memoria e profezia 988-1988*, Istituto Salesiano Pio XI, Rim 1988.; *Millennium of Christianity in Ukraine*, Rim, 1988.

sagrađen godine 1370.²⁰ U nedostatku pouzdanih podataka računa se da u Ukrajini postoji nekoliko tisuća armenskih katolika. Dakle, katolici obiju tradicija, istočne i zapadne, sastavni su dio ukrajinske vjerske baštine.

Kratke povijesne bilješke

Da bi se moglo razumjeti sadašnju situaciju Katoličke crkve u Ukrajini i njezine odnose s drugim Crkvama i vjerskim zajednicama, potrebno je barem u glavnim crtama podsjetiti na nedavnu dramatičnu povijest ukrajinske nacije. Treba naglasiti tragične posljedice koje je za djelovanje Katoličke crkve imao Drugi svjetski rat i, posebno, komunistička vlada koju su sovjetske vlasti nametnule cijelom Sovjetskom Savezu, uključujući i područja današnje Ukrajine. Komunističke su vlasti progonile sve Crkve. Posebno u prvom razdoblju postojanja, objekt strašnih progona bili su članovi Ruske pravoslavne crkve. U tom kontekstu može biti korisno podsjetiti na podršku Svete Stolice i pape Benedikta XV. patrijarhu Tihonu i uopće Ruskoj pravoslavnoj crkvi.²¹ Nakon početka Drugoga svjetskog rata, također zbog političkih i društvenih interesa, sovjetske su vlasti umanjile progone Ruske pravoslavne crkve, ali su nastojale zadržati kontrolu nad njezinom djelatnošću.

Katolička je crkva bila žestoko progonjena u bivšem Sovjetskom Savezu premda su u pojedinim razdobljima bivale upotrebljavane manje nasilne metode.

²⁰ Usp. D. Kajetanowicz, *La Cathédrale Arménienne de Lvów et son entourage. Guide*, Lavov, 1931., str. 7.

²¹ Usp. Roberto Morozzo della Rocca, *Le Nazioni non muotono. Russia rivoluzionaria, Polonia indipendente e Santa Sede*, Il Mulino, Bologna, 1992. Autor, na primjer, donosi brzozjav koji je u ime pape Benedikta XV., 12. ožujka 1919. godine uputio državni tajnik kard. Pietro Gasparri g. Ivanu Ivanoviču Lenjinu. Tim je putem Sveta Stolica prosvjedovala protiv progona Ruske pravoslavne crkve i zagovarala poštivanje vjerske slobode. *Ibid.*, str. 194 ss; 331 ss. Upoznat s velikom glađu u Rusiji, papa Benedikt XV. je 5. kolovoza 1920. pozvao ne samo ustanove Katoličke crkve nego i sve narode svijeta da pomognu narode u Rusiji u toj dramatičnoj situaciji. Doista, Sveta Stolica je dogovorom Voronski-Gasparri, u ožujku 1922., mogla poslati svoje izaslanike u tadašnju Rusku Federativnu Socijalističku Republiku, koji su imali dužnost dijeliti humanitarnu pomoć potrebnima. U tim su djelovanjima izaslanici Svete Stolice imali dodira i s predstavnicima Ruske pravoslavne crkve. Usp. *Ibid.*, str. 308 ss; 326 ss.

Što se tiče Ukrajine, komunističke su vlasti imale namjeru potpuno uništiti Katoličku crkvu. To se u prvom redu odnosi na Ukrajinsku grkokatoličku crkvu, koja je bila stavljena izvan zakona na takozvanoj Lavovskoj sinodi. Lavovska sinoda, koja je održana 9. i 10. ožujka godine 1946., proglasila je prestanak Brestovskoga jedinstva koje je od 1596. povezivalo Ukrajinsku grkokatoličku crkvu s Katoličkom crkvom.²² Ujedno je takozvana Lavovska sinoda proglasila ponovno ujedinjenje Ukrajinske grkokatoličke crkve s Ruskom pravoslavnom crkvom. U isto vrijeme, crkve i ostala dobra Ukrajinske grkokatoličke crkve prešli su uglavnom u posjed Ruske pravoslavne crkve. Za Katoličku crkvu je očividno da je Lavovska sinoda bila nepravedan čin, zločin koji je nametnut silom, budući da su svi biskupi Ukrajinske grkokatoličke crkve prije toga bili lišeni slobode i nasilno privedeni u zatvore. Većina članova Ukrajinske grkokatoličke crkve nikada nije prihvatila takvu situaciju. Njezini su vjernici nastavili djelovati tajno, u katakombama. Dakle, i za vrijeme krvavoga progona Ukrajinska je grkokatolička crkva imala na teritoriju Ukrajine svoju hijerarhijsku strukturu, na čelu s biskupima, koja je djelovala u okolnostima podzemne Crkve.

I katolici armenskoga obreda osjetili su strašne posljedice komunističkoga progona. Broj je njihovih vjernika, koji su ostali bez ijednoga vlastitoga svećenika, radikalno smanjen na teritoriji Ukrajine. Armenska katolička zajednica tek se u posljednje vrijeme obnavlja, i to s dosta truda.

U usporedbi s Ukrajinskom grkokatoličkom crkvom, situacija Katoličke crkve latinskoga obreda bila je samo prividno povoljnija. Državne su vlasti i nju htjele ugušiti. Istina je da je u Ukrajini, posebno u njezinom zapadnom dijelu, nekoliko crkava bilo otvoreno i za vrijeme komunističke vlasti te da su vjernici mogli dolaziti u te crkve. Oni su, međutim, bili pod strogom kontrolom policije. Osim toga, te su crkve služile sovjetskim vlastima da bi pokazale turistima i stranim delegacijama da su neutemeljene optužbe o vjerskom progону.

²² Na Sinodi koja je održana 6. ožujka 1596. u Brestu, 11 pravoslavnih biskupa, na čelu s pravoslavnim metropolitom Kijeva, prihvatilo je sjedinjenje s Rimom. Dvojica pravoslavnih biskupa, Lavova i Przemišla, nisu potpisali izjavu o jedinstvu s Rimskom stolicom zbog pritiska na njih kneza Konstantyna Ostrozkog (1524.-1608.). O vjerskim i društvenim prilikama koje su pogodovale ovom važnom događaju u životu Ukrajine vidi: Borys A. Gudziak, *Crisis and Reform. The Kyivan Metropolitanate, the Patriarchate of Constantinople, and the Genesis of the Union of Brest*, Harvard Ukrainian Research Institute. Harvard Series in Ukrainian Studies, Cambridge, Massachusetts, 1998.

Uistinu, u Ukrajini nije živio ni jedan biskup latinskoga obreda. Veoma mali broj svećenika imao je dozvolu za pastoralno djelovanje, i to uglavnom u zapadnoj Ukrajini. U istočnoj je Ukrajini pastoralno djelovao samo jedan svećenik, i to pod strogim nadzorom službi državne sigurnosti. Radi se o don Tadeuszu Hoppeu, koji je živio i djelovao u Odesi. Jedino sjemenište za cijeli Sovjetski Savez postojalo je u Rigi. Onamo je mogao otići mali broj ukrajinskih mladića koji su željeli postati svećenicima jer je broj upisa u sjemenište bio ograničen; naime, za to je vrijedilo načelo *numerus clausus*. Bez podmlatka, s nekolicinom starih i umornih svećenika, i Katolička crkva latinskoga obreda trebala se ugasiti 'prirodnom' smrću.

Padom Berlinskoga zida godine 1989., situacija se bitno promijenila i u Ukrajini. U međuvremenu, 24. kolovoza 1991. Ukrajina je proglasila nezavisnost. Dakle, zemlja je zadobila suverenitet te je započela težak put prijelaza iz komunizma u izgradnju demokratskoga društva. Za sve je Crkve bilo veoma važno što se ukrajinska vlast obvezala poštivati vjersku slobodu. Prema tome, svaka je Crkva i vjerska zajednica mogla u povoljnim okolnostima organizirati svoj ustroj, u skladu s vlastitom duhovnom tradicijom i s državnim zakonodavstvom koje je postalo slično pravnom sustavu zemalja ustaljene demokratske baštine.

Hijerarhijska struktura Katoličke crkve, istočne i zapadne tradicije, bila je obnovljena 16. siječnja 1991., dakle, još za vrijeme postojanja Sovjetskoga Saveza. Neki biskupi bili su potvrđeni kao ordinariji sjedišta u kojima su do tada tajno obavljali biskupsku službu.²³ U isto vrijeme bili su imenovani novi biskupi. Istoga je dana obnovljena i hijerarhija Katoličke crkve latinskoga obreda.²⁴ Značajan je službeni komentar kojim su bila popraćena ta imenovanja: "S ovim imenovanjima Svetoga Oca koja su danas objavljena, službeno se završava jedno od najtežih razdoblja Katoličke crkve u Ukrajini,

²³ Tom je prigodom Sveti Otac Ivan Pavao II. potvrdio mons. Vladimira Sternjuka kao "locum tenens" Višega lavovskoga nadbiskupa kardinala Miroslava Ivana Lubachivskoga, imenovavši ga u isto vrijeme nadbiskupom. Njegova je Svetost također potvrdio mons. Sofrona Dmiterka za biskupa Ivano-Frankivska (Stanislavova) i mons. Ivana Smedija za ordinarija Mukačevske eparhije. Sveti je Otac imenovao mons. Filemona Kurczabu, mons. Mihajla Sabrihu i mons. Juliana Voronovskoga pomoćnim biskupima višega lavovskoga nadbiskupa. Papa je imenovao i mons. Pavla Vasilika i mons. Irineja Bilika pomoćnim biskupima ordinarija Ivano-Frankivske eparhije, te mons. Ivana Marghitića i mons. Josipa Holovača pomoćnicima biskupa Mukačevske eparhije.

²⁴ Sveti Otac je imenovao mons. Marijana Jaworskoga za Lavovskoga nadbiskupa za vjernike latinskoga obreda, mons. Jan Olszanskog biskupa Kamyanets-

vrijeme progona (Crkve latinskoga obreda) i ukinuća (Ukrajinske grkokatoličke crkve) nakon Drugoga svjetskog rata.”²⁵

Za vrijeme 11 godina Katolička se crkva u Ukrajini mogla razvijati normalno, uživajući, kao uostalom i druge Crkve i vjerske zajednice, vjersku slobodu i društveni mir.

Danas Ukrajinska grkokatolička crkva ima 11 crvenih okružja na cijelom državnom teritoriju. Deset ih je u sastavu Kijevsko-Haličke metropolije sa središtem u Lavovu.²⁶ Zbog povijesnih i crkvenih razloga, Mukačevska eparhija neposredno je pod vlašću Svete Stolice. Ukrajinska grkokatolička crkva ima oko 3330 župa, 3000 mjesta na kojima se održava kult, 90 samostana, 13 instituta za crkveni studij, 2000 svećenika, 1130 redovnika.

Katolička pak crkva latinskoga obreda ima 7 biskupija, uključujući i lavovsku nadbiskupiju,²⁷ 830 župa, 800 mjesta na kojima se služi sv. misa, 66 samostana, 440 redovnika, 6 instituta za studij, 450 svećenika.²⁸

Odnosi s Pravoslavnom crkvom

Obnova vjerskoga života u nezavisnoj i suvremenoj Ukrajini bila je praćena nemalim problemima. U prvo su vrijeme bili zategnuti odnosi između kršćanskih Crkava i, posebno, između Ukrajinske grkokatoličke crkve i Ruske pravoslavne crkve.

Podilskye biskupije, mons. Jana Purwičskog, biskupa Zhytomyrske biskupije, te dva pomoćna biskupa Lavovske nadbiskupije: mons. Rafala Kiernickog i mons. Markjana Trofimiaka.

²⁵ *L'Attività della Santa Sede* nel 1991., Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1992., str. 55.

²⁶ Osim nadbiskupske stolice u Lavovu, to je 7 eparhija: Ivano-Frankivsk, Kolomyia-Chernivtsi, Sambir-Drohobych, Ternopil-Zboriv, Sokal, Struj, Buchach te 2 nadbiskupska egzarhata: Kyiv-Vishhorod i Donetsk-Kharkiv.

²⁷ Sufragani Lavovske metropolije su sljedeće biskupije: Kyiv-Zhytomyr, Kamyanets-Podilskyi, Lutsk, Mukacheve za vjernike latinskoga obreda, Kharkiv-Zaporizhia, Odesa-Simferopol.

²⁸ Kratka povijest i statistički podaci Katoličke crkve koja u Ukrajini ima tri obreda, dva istočna: grkokatolički i armenski, te jedan zapadni: latinski, nalaze se u knjizi *Katolička Tserkva v Ukraini. Statystyka. Analizy. Komentari 2001- rik*, Kairo, Kijev, 2001. U knjizi su navedeni i statistički podaci iz vremena prije Drugoga svjetskog rata i prije sovjetske okupacije zapadne Ukrajine.

Godinu dana prije nego što je Ukrajina proglasila nezavisnost, osnovana je Ukrajinska pravoslavna crkva²⁹ koja je u crkvenom zajedništvu s Ruskom pravoslavnom crkvom. Ali u Ukrajini su nastale još dvije velike pravoslavne Crkve: Pravoslavna autokefalna crkva³⁰ i Ukrajinska pravoslavna crkva Kijevskoga patrijarhata.³¹

Može biti korisno označiti neke dostupne statističke podatke o broju i važnosti vjernika pojedinih Crkava. Kao mjerilo obično se uzima

²⁹ Za vrijeme komunističke vlasti Ruska pravoslavna crkva je protezala svoju jurisdikciju na cijelu Ukrajinu. Na teritoriju Ukrajine postojao je takozvani Ukrajinski egzarhat Ruske pravoslavne crkve. Zadnji egzarh bio je Metropolit Kijeva Filaret Denisenko. Za vrijeme političkih promjena u bivšem Sovjetskom Savezu metropolit Filaret je htio dobiti što veću autonomiju za Pravoslavnu crkvu u Ukrajini. Na Sinodi Ruske pravoslavne crkve koja je održana od 25. do 27. listopada 1990. biskupi su odlučili umjesto Ukrajinskoga egzarhata stvoriti *Ukrajinsku pravoslavnu crkvu*, priznajući joj "nezavisnost i autonomiju u administraciji". Dva mjeseca nakon što je Ukrajina 24. kolovoza 1991. proglasila samostalnost, Sinoda Ukrajinske pravoslavne crkve proglasila je vlastitu autokefalnost tražeći da to prihvati i Sinod Ruske pravoslavne crkve. Međutim, 27. svibnja 1992. biskupi koji su bili lojalni Moskovskom patrijarhatu okupili su se na Sinodi u Harkivu. Izabrali su nadbiskupa Vladimira za metropolita Kijeva i cijele Ukrajine i Ukrajinske pravoslavne crkve, a suspendirali su kijevskoga metropolita Filareta. Tu je odluku potvrdio Sinod Ruske pravoslavne crkve 11. lipnja 1992. godine te je ne samo svrgao metropolita Filareta sa stolice nego ga je ekskomunicirao. Metropolit Filaret nije prihvatio ovakvu odluku. Približio se Ukrajinskoj autokefalnoj crkvi. Na Sinodi koja je održana u Kijevu 25. i 26. lipnja 1992. godine, proglašena je *Ukrajinska pravoslavna crkva Kijevskoga patrijarhata*. Ali, ubrzo je nastao razdor između dvije grane ove Crkve. Biskupi koji su željeli nastaviti tradiciju Autokefalne pravoslavne crkve, neovisno o Ukrajinskoj pravoslavnoj crkvi Kijevskoga patrijarhata, 7. rujna 1993. godine izabrali su Vladimira Jarema Dimitrija za patrijarha Ukrajinske autokefalne crkve. Godine 1993. Ukrajinska pravoslavna crkva Kijevskoga patrijarhata izabrala je za patrijarha Vladimira Romaniuka, koji je umro u srpnju 1995. Na Sinodi Ukrajinske pravoslavne crkve Kijevskoga patrijarhata, koja je održana od 20. do 22. listopada 1995. godine, bio je izabran za patrijarha metropolit Filaret.

³⁰ Ukrajinska autokefalna crkva (UAC) bila je osnovana godine 1918., kada je Ukrajina zadobila svoju nezavisnost. Ali godine 1922., dolaskom sovjetske vlasti, Crkva je bila nasilno ukinuta. Nastavila je djelovati u emigraciji, posebno u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje je dobila status kanonske crkve, priznate od strane drugih pravoslavnih crkava, na čelu s Carigradskim patrijarhom. Predstavnici Ukrajinske autokefalne crkve mogli su se vratiti u Ukrajinu poslije političkih promjena započetih godine 1989. Održali su 5. i 6. lipnja 1990. prvu Sinodu UAC na kojoj je bio izabran Patrijarh i metropolit Mstislav Strupnyk. Nakon smrti patrijarha Dimitrija, 25. veljače 2000., Crkvom upravlja metropolit Mefodij. Biskupi UAC-a nisu htjeli izabrati novoga patrijarha u nadi da će se dogovoriti s drugim Pravoslavnim crkvama u Ukrajini, ujediniti se i imati jednoga Patrijarha kojega će druge Pravoslavne crkve kanonski priznati.

³¹ Vidi bilješku br. 29. Od godine 1995., na čelu Ukrajinske pravoslavne crkve Kijevskoga patrijarhata nalazi se Patrijarh Filaret.

broj župa.³² Prema tom načelu, najbrojnija je vjerska zajednica Ukrajinska pravoslavna crkva koja ima 9515 župa, potom slijedi Ukrajinska grkokatolička crkva sa 3336 župa, Ukrajinska pravoslavna crkva Kijevskoga patrijarhata sa 3050, Ukrajinska autokefalna pravoslavna crkva sa 1055, Rimokatolička crkva sa 827 župa, itd.

U prvim godinama legalnoga djelovanja Ukrajinska je grkokatolička crkva s pravom tražila povratak svih crkava i drugih dobara koja su joj bila nepravno i nasilno oduzeta. Prijelaz crkava i dobara iz jedne Crkve u drugu nije uvijek bio jednostavan. Na žalost, često je bio povezan s nasiljem, i to s obje strane. Nastojeći riješiti te probleme u bratskom kršćanskom duhu, devedesetih godina bilo je stvoreno Mješovito povjerenstvo Katoličke crkve i Ruske pravoslavne crkve, sastavljeno od predstavnika Ukrajinske grkokatoličke crkve i Ukrajinske pravoslavne crkve. Na žalost, Povjerenstvo nije imalo željenih uspjeha te je praktički prestalo postojati. S dovoljno vremenske udaljenosti moglo bi se zaključiti da vjerojatno vrijeme još nije bilo zrelo za takvu inicijativu koja je nailazila ne samo na objektivne zapreke nego i na prepreke velikoga emocionalnoga naboja s obje strane. Navedene činjenice sastavni su dio nacionalne vjerske povijesti Ukrajine. Danas, iako još uvijek postoje razni problemi, Bogu hvala, nazire se i mogućnost njihova rješenja u kršćanskom duhu i na civiliziran način.

Grkokatolici tvrde da oni nisu u posjedu nijedne 'pravoslavne' crkve, to jest crkve koja prije nasilne likvidacije godine 1946. nije pripadala Ukrajinskoj grkokatoličkoj crkvi. U isto vrijeme, oni naglašavaju da su brojne njihove crkve, koje su do Drugoga svjetskog rata njima pripadale, još uvijek u rukama pravoslavaca. Osim toga, oni se žale da postoje odluke građanskih sudova o dužnosti povratka tih crkava grkokatoličkim zajednicama kao njihovom pravnom posjedniku, ali te se odluke u većini ne provode. Zbog toga na mnogim mjestima grkokatolici još uvijek služe sv. misu na otvorenome, ljeti i zimi. Takva situacija postoji, na primjer, u Transkarpaciji, u Mukačevskoj eparhiji, u kojoj je više od 200 grkokatoličkih crkava u rukama vjernika Ukrajinske pravoslavne crkve. U isto vrijeme, i pravoslavci zastupaju slična stajališta, optužujući grkokatolike da su

³² Da bi se odredila veličina pojedine Crkve, obično se označuje broj župa koje ta Crkva ima na području Ukrajine. Ipak to načelo nije sasvim pouzdano jer je prema zakonu dovoljno imati zajednicu od 10 vjernika da bi se pravno mogla osnovati župa. Prema broju župa, dakle, veoma je teško odrediti broj vjernika pojedine Crkve.

nasilno zauzeli njihove crkve ili da im ne dopuštaju da u istoj crkvi, očito u različito vrijeme, služe svetu liturgiju, iako su se o tome prethodno bili dogovorili predstavnici dviju Crkava.

Što se tiče Ukrajinske grkokatoličke crkve, njezini problemi s obzirom na posjed crkava i crkvenih zgrada ostaju otvoreni pretežno s predstavnicima pravoslavnih takozvanih nekanonskih Crkava (Crkava koje nisu priznate od drugih Pravoslavnih crkava): Ukrajinske pravoslavne autokefalne crkve i Ukrajinske pravoslavne crkve Kijevskoga patrijarhata. S Ukrajinskom pravoslavnom crkvom, koja je u crkvenom jedinstvu s Ruskom pravoslavnom crkvom, u zapadnoj Ukrajini postoji samo oko desetak problema koje bi trebalo riješiti. Prema mišljenju i nezavisnih promatrača, ti problemi nisu veliki ni posebno značajni. U protivnome, s druge dvije nekanonske crkve postoji više stotina slučajeva koje bi, u dijalogu zainteresiranih, trebalo riješiti.

Postoji nekoliko načina da se riješe pitanja povezana s vlasnošću i upotrebom crkava. Na primjer, na nekim su se mjestima vjernici dogovorili i koriste iste crkve u razno vrijeme. Tako u Lavovskoj nadbiskupiji, u više od 100 crkava dvije različite vjerske zajednice održavaju svoja bogoslužja, jedna nakon druge. U nekim slučajevima vjernici jedne Crkve pomogli su članovima druge Crkve sagraditi novu crkvu. Grkokatolici pomažu pravoslavicima, a katkad i pravoslavci pomažu grkokatolicima u izgradnji nove crkve. Na žalost, postoje slučajevi u kojima još uvijek nije moguće pronaći dogovorno rješenje.

Stav Katoličke crkve

U takvoj složenoj situaciji Katolička crkva nastoji zadržati kršćanski stav prema drugim vjerskim zajednicama, posebno prema Pravoslavnoj crkvi. U tom se nastojanju ona osjeća osnaženom potporom i smjernicama koje joj je udijelio Sveti Otac Ivan Pavao II. tijekom svojega apostolskoga pohoda Ukrajini.

1. Prihvaćajući nauk Drugoga vatikanskog sabora i uopće crkvenoga Naučiteljstva, ukrajinski katolici veoma poštuju Pravoslavnu crkvu, koja je, kao i Katolička, sačuvala kršćansku baštinu, niz apostolskoga nasljedstva, svete sakramente u središtu kojih se nalazi euharistija. Vjernici Pravoslavne crkve poštuju svece, a posebno Blaženu Djevicu Mariju, preporučuju se njihovu zagovoru i cijene njihove relikvije. Prema tome, katolici znaju da su već u svezama

jedinstva s pravoslavnom braćom i sestrama iako takvo jedinstvo još nije potpuno.³³

U takvom kontekstu nije suvišno naznačiti da se katolici raduju svakom pastoralnom uspjehu pravoslavne braće. Oni žele da pravoslavne crkve postanu što dinamičnije, da odgovore što bolje zahtjevima današnjega čovjeka koji je često zbunjen. Naime, on je prije bio pod utjecajem ateizacije što su je provodile državne i društvene strukture dok je danas pod utjecajem protukršćanskoga konzumizma koji se širi posebno za Zapada. I u državama u kojima se većina građana izjašnjava pravoslavicima, postaje hitno provoditi takozvanu novu evangelizaciju, jer mali broj vjernika poznaje i prakticira svoju vjeru. To veoma važno poslanje mora promicati osobito Pravoslavna crkva, jer je najbrojnija u tim zemljama, jer ima više kvalificiranoga osoblja i, posebno, jer je povijesno imala veliki utjecaj na formiranje kulture dotičnih naroda. Sa svoje strane, Katolička crkva želi dati svoj prinos novoj evangelizaciji društva, usmjerujući svoju djelatnost posebno prema vjernicima katolicima.

U nastojanju da podrži djelovanje pravoslavnih crkava, važnu ulogu ima duhovna i materijalna pomoć koju Katolička crkva pruža pravoslavnim crkvama i njezinim ustanovama. U pomoć duhovne naravi mogu se uvrstiti brojne stipendije koje razne katoličke ustanove daju studentima Pravoslavnih crkava, a koje im omogućuju da završe studije na najboljim svjetskim sveučilištima. Ne treba potom podcijeniti ni financijsku pomoć pravoslavnim crkvama. Tako je posljednjih godina katolička ustanova *Kirche in Not* udijelila više desetaka milijuna američkih dolara pravoslavnim crkvama. Na primjer, spomenuta ustanova dala je Ruskoj pravoslavnoj crkvi oko 12.000.000 dolara. Sveta Stolica, središnji organ Katoličke crkve, potiče razne katoličke institucije, biskupije i ustanove karitativne

³³ Poznati pravoslavni filozof Sergej Averincev smatra da između Katoličke i Pravoslavne crkve više od doktrinarnih postoje kulturne razlike, razlike u tonu, u boji, u gesti, u ukusu, u stilu života, u običajima, u ritmu, ne samo u liturgijskim nego i u općim egzistencijalnim vremenima. S tim u vezi on piše: "Problemi koji *duhovno* razdvajaju pravoslavce i katolike danas nisu *Filioque*, dogma bezgrešnoga začeca ili točni trenutak transupstancije svetih darova, nego se oni nalaze u sferi koju je otac Florenski definirao 'pravoslavni ukus'" Sergej Averincev, *Il futuro del cristianesimo in Europa*, La Nuova Europa, br. 1, 1994., str. 14-16, citirano u: Vladimir Bibichin, *La Chiesa militante*, La Nuova Europa, br. 6, 2002., str. 7. Izjava Sergeja Averinceva, dobrog poznavatelja pravoslavne i katoličke misli, izražava puno istine. Ipak, ne mogu se zanemariti ni doktrinarne razlike u katoličko-pravoslavnim odnosima kao na primjer pitanje službe i jurisdikcije Svetoga Oca, Rimskoga biskupa, u sveopćoj Crkvi.

naravi u toj ekumenskoj djelatnosti u korist pravoslavnih crkava. Takva djelatnost se nastavlja i u trenucima određene napetosti koja se osjeća u pojedinim zemljama u katoličko-pravoslavnim odnosima.³⁴

2. Primjer Svetoga Oca Ivana Pavla II. u poštivanju pravoslavnih crkava nije izoliran u Katoličkoj crkvi. Naprotiv, on označava opći stav Katoličke crkve prema Pravoslavnim crkvama. To proizlazi iz službenih dokumenata katoličkih biskupa, iz propovijedi svećenika kao i iz drugih izjava, javnih i privatnih, pastoralnih djelatnika Katoličke crkve. Na primjer, u mjesecima koji su prethodili dolasku Svetoga Oca u Ukrajinu, neki su predstavnici Ukrajinske pravoslavne crkve polemički govorili o tom događaju, upuštajući se u neprilične izjave o Katoličkoj crkvi ili o Rimskom biskupu koji je vidljivi poglavar Katoličke crkve. Od strane Katoličke crkve nije bilo polemičkih reakcija koje bi bile mogle povrijediti senzibilitet pravoslavaca. Nije se radilo o promišljenoj taktici, nego o kršćanskom stavu. To može poslužiti kao dokaz da je nauk Drugoga vatikanskog sabora prisutan u srcu i u duhu barem onih djelatnika koji zauzimaju odgovorna mjesta u Katoličkoj crkvi u Ukrajini.

3. Katolička se crkva ne želi miješati u unutarnje probleme Pravoslavne crkve. Uostalom, ona na to nema ni pravo. Prema tome, Katolička crkva nastavlja održavati službene odnose s Ukrajinskom pravoslavnom crkvom, smatrajući je, u skladu sa stavom drugih pravoslavnih crkava svijeta, kanonskom crkvom. Ali zbog razloga koji su prije navedeni - povezanih s vlasnošću i korištenjem crkava i mjesta za održavanje kulta - potrebno je da katolički biskupi, posebno grkokatolički, imaju kontakte i s predstavnicima nekanonskih pravoslavnih crkava. Radi se o zahtjevu života i ne malog broja problema koje treba riješiti u dijalogu mjerodavnih osoba.

U isto vrijeme, Katolička crkva osjeća neugodnost pred shizmom koja postoji u pravoslavnom svijetu u Ukrajini. Ona ne može ništa drugo poduzeti, nego moliti od Gospodina milost da se okonča taj sablazan podjele te da se što prije uspostavi jedinstvo pravoslavne braće i sestara, i to prema načelima koja uređuju odnose između pravoslavnih crkava. Katolici su uvjereni da bi s ujedinjenom Pravoslavnom crkvom u Ukrajini dijalog bio lakši te da bi donio daleko više plodova.

³⁴ Probleme koji su u posljednje vrijeme nastali u odnosima Ruske pravoslavne crkve i Katoličke crkve opisao je Giovanni Marchesi u članku: *È possibile il dialogo tra Roma e Mosca? Vescovo e sacerdoti cattolici allontanati dalla Russia*, u: *La Civiltà Cattolica*, 2002., IV, str. 590-599.

4. Katolička je crkva svjesna do postojе određene poteškoće u odnosima s Ukrajskom pravoslavnom crkvom koja je u crkvenom jedinstvu s Ruskom pravoslavnom crkvom.³⁵ Da bi se riješile te poteškoće, treba se sastati i o njima govoriti. Bez susreta može se dogoditi da jedna strana nije ni svjesna da njezin stav ili odluka predstavlja problem za drugu Crkvu.

Da bi se obnovio dijalog, u studenome 1999. godine, dogovorom Svete Stolice i Moskovskoga patrijarhata bilo je u Moskvi odlučeno da će se stvoriti Mješovito povjerenstvo, s namjerom da ono raspravlja o problemima koji postoje u Ukrajini, nastojeći doći do pravednoga i poštenog rješenja. Da bi se olakšao rad Mješovitog povjerenstva, bilo je također dogovoreno da će ono biti sastavljeno od predstavnika Ukrajske pravoslavne crkve i Ukrajske grkokatoličke crkve, uz prisutnost četiri promatrača, dva Moskovskoga patrijarhata i dva Svete Stolice. U ožujku 2000. godine uzoriti kardinal Ljubomir Husar, viši nadbiskup Lavova za grkokatolike, napisao je pismo Njegovoj Uzoritosti Vladimiru, metropolitu Kijeva i cijele Ukrajine, Ukrajske pravoslavne crkve, naznačivši članove Mješovitog povjerenstva koje je izabrala Ukrajska grkokatolička crkva. U isto je vrijeme kardinal Husar izrazio nadu da će to povjerenstvo prionuti što prije radu. Na žalost, katolička strana do danas nije dobila odgovor Kijevske metropolije Ukrajske pravoslavne crkve. Prema tome, projekt Mješovitog povjerenstva nije mogao biti ostvaren. Katolička je pak strana i dalje uvjeren da se samo dijalogom mogu riješiti poteškoće koje postoje među dvjema Crkvama. Ona i dalje želi da spomenuto Mješovito povjerenstvo zaživi te da nastoji riješiti probleme koji otežavaju odnose između dvije sestrinske crkve u Ukrajini. To bi pomoglo i poboljšanju odnosa između Katoličke crkve koju zastupa Sveta Stolica i Ruske pravoslavne crkve.³⁶

³⁵ Predsjednik Papinskoga vijeća za promicanje jedinstva među kršćanima, kard. Walter Kasper u članku *Le radici teologiche del conflitto tra Mosca e Roma*, La Civiltà Cattolica, 2002., I., str. 531-541, obrazložio je neka pitanja koja predstavljaju prepreku u ekumenskom dijalogu između predstavnika Ruske pravoslavne crkve i Katoličke crkve kao što su kanonski teritorij, prozelitizam, vjerska sloboda.

³⁶ O odnosima Katoličke crkve i Ruske pravoslavne crkve u posljednjim godinama vidi: *Reports of ongoing dialogues and contacts. Relations with the Orthodox Church. The Patriarchate of Moscow; The Russian Orthodox Church. The Ukrainian Orthodox Church, The Patriarchal Exarchate of all Bielorusia,*

5. Dijalog među Crkvama treba biti utemeljen na dijalogu ljubavi i istine.³⁷ Očividno, treba nadodati i načelo pravde, koju treba uspostaviti u onoj mjeri u kojoj su osobne odluke ili povijesni događaji povrijedili tu važnu krepost koju treba poštivati i u uređenju skladnih odnosa također i među Crkvama.

Čini mi se da bi još trebalo nadodati jednu važnu značajku u ekumenskom dijalogu. Radi se o zdravom realizmu, to jest o osjećaju stvarnosti, o potrebi upoznavanja situacije kakva uistinu postoji u stvarnosti. Nakon toga, stvarnost može biti prihvaćena, odbačena ili ju se, eventualno, može nastojati promijeniti i poboljšati. Tako bi i u dijalogu između Ukrajinske pravoslavne crkve i Ukrajinske grkokatoličke crkve obje strane morale prihvatiti njihovo međusobno postojanje. To je preduvjet dijaloga.³⁸ Za Katoličku crkvu postojanje istočnih Crkava koje su u potpunom jedinstvu s Rimom, središtem Katoličke crkve, očividna je činjenica, koja ne predstavlja nikakav problem, ni teološke ni ekleziološke naravi. Drugi vatikanski sabor posvetio je tim časnim Crkvama dokument *Dekret o istočnim katoličkim crkvama*, u kojima je izraženo veliko poštovanje prema takvim Crkvama (usp. br. 1). Također bi i Pravoslavna crkva morala u duhu realizma prihvatiti postojanje tih Crkava. One postoje već više stoljeća i njihovi su članovi ustrajali u vjernosti Bogu i Katoličkoj crkvi često uz cijenu mnogih stradanja i progona, uvjereni da je njihovo katoličko zajedništvo, čiji je simbol Rimski biskup, veliki

Information Service, The Pontifical Council for promoting christian unity, Roma, 2002., br. 109, str. 46. ss; Jozef M. Maj, *Le relazioni con il Patriarcato di Mosca*, L'Osservatore Romano, 26. siječnja 2000., str. 4; Jozef M. Maj, *Relazioni con il Patriarcato di Mosca*, L'Osservatore Romano, 27. siječnja 2002., str. 6.

³⁷ "Istina bez ljubavi je hladna i često može odbiti, dok je ljubav bez istine neiskrena i prazna. Treba dakle živjeti "istinujući u ljubavi" (Ef 4, 15), Walter Kasper, *Il contributo dei laici e delle associazioni di fedeli alla promozione dell'unità dei cristiani, alla luce del magistero della Chiesa e nello stato attuale del movimento ecumenico*, Ecumenismo e dialogo interreligioso: il contributo dei fedeli laici, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2002., str. 47.

³⁸ Treba priznati da to nije lako jer je često povezano i s razumijevanjem povijesnih događaja koje razne Crkve sasvim različito vrednuju kao što pokazuje Miroslav Marinovich, *Relihiyna svoboda i proselitizm: do problemy spivvidnoshennia i vyznachennia*, Religijna svoboda. Naukovnyi Schorichnyk, br. 6, Kijev, 2002., str. 55 ss. Dovoljno je spomenuti samo dva važna događaja iz ukrajinske nacionalne i vjerske povijesti koji su oprečno interpretirani. Na primjer Berestetska unija iz godine 1596. godine od bitne je važnosti za Ukrajinsku grkokatoličku crkvu dok je za Ukrajinsku pravoslavnu crkvu to izraz katoličkoga prozelitizma. Proglašenje Ukrajinske pravoslavne autokefalije godine 1918. veoma je važan događaj za pravoslavce nacionalnoga usmjerenja, dok je za Ukrajinsku pravoslavnu crkvu to rezultat nacionalističke shizme, itd.

doseg koji treba braniti i pod cijenu mučeništva. Osjećaj realnosti zahtijeva da i pravoslavne crkve prihvate takvu stvarnost i službeno. Naime, ona je već prihvaćena u osobnim odnosima, kada se susreću prijateljski ne samo vjernici nego i članovi hijerarhije Pravoslavne i Ukrajinske grkokatoličke crkve.

Sa svoje pak strane, Katolička bi se crkva trebala odnositi prema Ukrajinskoj pravoslavnoj crkvi kao prema sestrinskoj Crkvi.

6. U takvom kontekstu, pravoslavna braća trebala bi razumjeti da Katolička crkva ima dužnost osigurati dušobrižništvo svojih vjernika na cijelom državnom teritoriju. U nekim su područjima katolici u većini, kao na primjer u zapadnoj Ukrajini. Ali i tamo gdje su u manjini, kao u istočnoj Ukrajini, katolici imaju pravo na dušobrižništvo koje su im dužni osigurati njihovi pastiri, biskupi, svećenici, redovnici, redovnice i zauzeti svjetovnjaci. Zbog tog isključivo pastoralnoga razloga, nedavno su u istočnoj Ukrajini bile osnovane dvije biskupije za vjernike latinskoga obreda i dvije za grkokatolike.³⁹

Uostalom, prisutnost katolika u tim područjima nije nova. Katolička crkva latinskoga obreda bila je prisutna u središnjoj i istočnoj Ukrajini puno prije Oktobarske revolucije. To svjedoče i crkve koje su odoljele mržnji nositelja komunističkoga sustava i koje se, nakon zahtjevnih obnova, ponovno koriste u bogoštovne svrhe za koje su bile sagrađene. Bogu hvala, sačuvale su se katoličke crkve u Kijevu, Harkivu, Sumni, Romni, Dniprodzezhynsku, Hersonu, Bieloj crkvi, Umanu, Mikolajevu, Odesi, Kerču, Jalti, itd. Katoličke crkve postoje i u drugim gradovima, kao na primjer u Dnjepropetrovskom i Sevastopolju, ali, na žalost, one još uvijek nisu predane katoličkim zajednicama.⁴⁰ I iz tih činjenica može se zaključiti da je Katolička crkva latinske tradicije bila dobro zastupljena u spomenutim gradovima i oblastima.

Što se tiče Ukrajinske grkokatoličke crkve, njezina je povijest bila tragičnija. Vjernici grkokatolici bili su progonjeni i praktično iskorijenjeni s područja istočne i središnje Ukrajine, čim se na ta

³⁹ Za katolike latinske tradicije to su biskupije Kharkivsko-Zaporizhska i Odesko-Simferopolska, a za katolike istočne tradicije radi se o Nadbiskupskim egzarhatima Donetsko-Kharkivskom i Odesko-Krimskom. Ovaj posljednji još nije službeno uspostavljen.

⁴⁰ U Dnjepropetrovskoj su crkvi privremeno smješteni različiti uredi. Sama zgrada crkve je više puta nezakonito preprodavana. U Sevastopolju zgrada crkve još uvijek služi kao kinodvorana, iako u blizini rimokatoličke crkve postoje dvije kino dvorane koje se ne upotrebljavaju.

područja proširila vlast carske Rusije.⁴¹ Sačuvali su se samo u zapadnoj Ukrajini koja je bila pod upravom Austrougarske ili Poljske. Međutim, za vrijeme sovjetske vlasti nekoliko stotina tisuća Ukrajinaca bilo je nasilno preseljeno iz zapadne Ukrajine u razna područja Sovjetskoga Saveza, uključujući Sibir i Kazahstan. Sljedećih godina, kada je progon malo posustao, mnogi od tih prognanika mogli su se vratiti u Ukrajinu, ali im je bilo zabranjeno nastaniti se u njihovom rodnom kraju. Prema tome, mnogi su grkokatolici nastanili područja u kojima ih prije sovjetske revolucije nije bilo, barem ne u velikom broju. Tako, na primjer, blizu grada Donjecka još uvijek postoje čitava sela čiji stanovnici pamte svoje grkokatoličke korijene. Zbog njih je bilo potrebno osnovati nadbiskupski Donjecko-Harkivski egzarhat i na taj način osigurati im dolično dušobrižništvo.

7. Katolička se crkva protivi prozelitizmu. Radi se o metodi protivnoj Evanđelju, koja ne priliči Crkvama, a koju i Katolička crkva odbacuje teoretski i u svojoj praksi. Na žalost, svi kršćani ne upotrebljavaju taj pojam u istom značenju. Za katolike prozelitizam označava svaku metodu kojom neka vjerska zajednica na nekorektan način nastoji povećati broj svojih vjernika uz pomoć materijalnih probitaka ili nekih drugih povlastica. Prema tome, prozelitizam podrazumijeva određeno nasilje nad savjestima osoba.

Jezgru katoličkih zajednica, također i u područjima gdje je Katolička crkva u manjini, redovito čine vjernici koji imaju katoličke korijene. To znači da je barem jedan član njihovih obitelji bio katolikom ili da je imao kontakte s Katoličkom crkvom. Tih osoba ima puno više nego se obično misli. Ne bi trebalo, dakle, iznenaditi da nakon što je osnovana katolička zajednica u tim mjestima, broj njezinih vjernika s vremenom raste.

U isto vrijeme, neki ljudi koji nemaju tradicionalne veze s Katoličkom crkvom, žele postati njezinim članovima. Često sam razgovarao o tim problemima s biskupima i svećenicima. Oni su mi rekli da se uglavnom radi o osobama koje nemaju nikakav kontakt s

⁴¹ O progonima grkokatolika u carskoj Rusiji vidi Nada Stokolos, "Diakuyu Bohovi i pryimayu... Likvidatsiya Uniatskoyi Tserkvy na Pravoberezhnyi Ukraini y XVIII-XIX st., Ludina i svit, listopad, 2000., str. 27-47. Autor navodi neke podatke koji govore sami za sebe. Godine 1771. u srednjoj i istočnoj Ukrajini (na lijevoj strani rijeke Dnjepra) bilo je oko 12.000.000 grkokatolika, 13.000 župa, 250 bazilijanskih samostana. Godine 1804., pak, broj se grkokatolika smanjio na oko 1.398.500, 1388 župa, 40 samostana. Proces progona grkokatolika nastavio se tako da su u tim krajevima bili gotovo iščezli.

bilo kojom Crkvom i koje traže jednu crkvenu zajednicu u koju bi se uključili. Katolički svećenici, u većini, nastoje usmjeriti te osobe Pravoslavnoj crkvi koja je većinska na tom prostoru. Često te osobe u traženju vjerske pouke prihvaćaju takav savjet. Ponekad međutim te osobe žele postati članovima Katoličke crkve. Kada se radi o iskrenoj želji, rezultatu dubokoga osobnoga premišljanja i izbora, predstavnik Katoličke crkve nema pravo ne primiti takve osobe u zajednicu za koju je odgovoran. Uostalom, radi se o pravu svake osobe da slijedi svoju savjest i da slobodno izabere vjersku zajednicu kojoj će pripasti. I u tom slučaju treba poštivati vjersku slobodu i slobodu savjesti, dva temeljna načela koja uređuju suživot u demokratskom društvu i koja svi moraju cijeliti i uvažavati.

8. U današnjem je društvu potreban socijalni i karitativni rad predstavnika svih Crkava. Na tom području postoji velika mogućnost suradnje katolika i pravoslavaca. Katolička je crkva uvjerena da ta suradnja već sada može početi, da ne treba čekati da svi problemi budu riješeni u odnosima između dviju Crkava. Godine 2000. Ruska je pravoslavna crkva javno izložila svoj društveni nauk.⁴² On ima puno dodirnih točaka s naukom Katoličke crkve. Društveno polje moglo bi postati mjestom suradnje dviju Crkava na dobro cijeloga društva, posebno najsiromašnije braće i sestara kojima je pomoć najpotrebnija.

Postoje međutim druge mogućnosti i prilike za pružanje međusobne pomoći. Kao primjer navest ću dva slučaja u kojima je sudjelovala i Apostolska nuncijatura u Kijevu. Kada je biskup Ukrajinske pravoslavne crkve morao napustiti rezidenciju u gradu Ivanu-Frankivskome, koja je pripala grkokatoličkom ordinariju, moj prethodnik mons. Antonio Franco, apostolski nuncij, zauzimanjem Svete Stolice pronašao je novac i kupio kuću u kojoj je pravoslavni biskup mogao mirno živjeti i raditi. I ja sam, slijedeći primjer svoga prethodnika, intervenirao više puta kod mjerodavnih vlasti u Kijevu i u Lavovu da bi se pronašlo rješenje pitanja dodjele zemlje koju već više godina traži lavovski nadbiskup Ukrajinske pravoslavne crkve da bi mogao sagraditi crkvu za potrebe vjernika. Na žalost, takva nastojanja još uvijek nisu pala na plodno tlo.

9. Osim toga, veoma je važno uspostaviti i održavati osobne odnose s pravoslavnim biskupima. Za vrijeme putovanja po Ukrajini

⁴² Radi se o dokumentu *Osnovy socialnoi kontseptsii Ruskoj pravoslavnoi tserkvy*, kojega je odobrio Sveti Sinod Ruske pravoslavne crkve na jubilarnom zasjedanju u Moskvi od 13. do 16. kolovoza 2000. godine.

uvijek tražim i susret s (nad)biskupima Ukrajinske pravoslavne crkve. Bogu hvala, mogao sam ostvariti te susrete u brojnim gradovima, kao na primjer u Kijevu, u Lavovu, u Lucku, u Vinici, Hersonu, Simferopolu, Zaporožju, itd. Tijekom tih susreta nastojim obavijestiti pravoslavne biskupe o djelatnosti Svete Stolice, posebno što se tiče Ukrajine i oblasti u kojoj se nalazim.

Prije objavljivanja svake važnije odluke za život Katoličke crkve u Ukrajini, obiju tradicija, službeno o tome obavijestim metropolita Vladimira, metropolita Kijeva i cijele Ukrajine, Ukrajinske pravoslavne crkve. Radi se o znaku pozornosti i, moram priznati, poštovanja prema njegovoj osobi i prema časnoj Pravoslavnoj crkvi.

10. Za vrijeme pastoralnih putovanja po Ukrajini, imao sam prigodu konstatirati da u zemlji već sada postoji određena suradnja predstavnika raznih Crkava i vjerskih zajednica. U raznim sam gradovima vidio uz pravoslavne, katoličke i protestantske crkve te židovske sinagoge koje su odoljele rušilačkoj komunističkoj politici. Takve su zgrade rječiti simbol određene vjerske tolerantnosti koja je tradicionalno postojala u Ukrajini. Čini mi se da bi se moglo tvrditi i više, to jest da je osim tolerancije postojao i dosta miran suživot, a katkad i suradnja vjernika različitih konfesija. Dva primjera mogu oslikati takvu situaciju. U povijesnom Ostrogu su u XV. i XVI. stoljeću, u vrijeme najvećega kulturnog razvoja, živjeli zajedno pravoslavci, katolici, protestanti, židovi i muslimanski tartari. Svaka je zajednica imala svoju crkvu odnosno mjesto za održavanje kulta. Među njima je postojala određena suradnja, posebno na znanstvenom polju.⁴³ Neke su zgrade preživjele revoluciju i ostale i do današnjega dana kao, na primjer, katolička crkva u Ostrogu. U istočnoj Ukrajini, u Dniprodzerzhynskome, mjestu u kojem se među ostalim rodio i Leonid Brežnjev, nekadašnji generalni sekretar Komunističke partije bivšega Sovjetskoga Saveza, gosp. Ignatsiy Ignatijovych Yasiukovych, poljski inženjer katoličke vjere, pridonio je izgradnji pravoslavne crkve, a potom se pobrinuo i za izgradnju katoličke crkve, koja još danas postoji te nakon povratka i zahtjevnih popravaka ponovno služi svojoj izvornoj svrsi.⁴⁴ Nisu li dovoljna ova dva primjera da

⁴³ Mykola Maniko, *Diviatyotsiltitnyi Ostroh. Istorychno-krayeznavchyi narys*, Ostrog, 2000., str. 14 ss.

⁴⁴ U Dniprodzerzhynskom, poznatom ukrajinskom industrijskom gradu, nalazila se, zbog posla, brojna poljska kolonija. O dobrim odnosima između katolika i pravoslavaca zahvaljujući i ing. Ignatsiyu Ignatijovychu Yasiukovychu (1847.-1914.) vidi: Natalia Bulanova, *Zemni siluety viry. Istorija tserkov kamiansikoho (Dniprodzershynska)*. Sich, Dnjepropetrovsk, 2000., str. 42 ss.

bismo pokazali povijest ekumenske otvorenosti ukrajinske tradicije koju bi trebalo ponovno otkriti i pozitivno vrednovati?

Završna opaska

Na kraju ovoga prikaza, htio bih još jednom ponoviti da sam optimist u svezi s budućim odnosima između Katoličke crkve i pravoslavnih crkava. Ekumenski dijalog postaje potreba u svim zemljama, posebno u onima u kojima, poput Ukrajine, postoje velika pravoslavna i katolička zajednica. Određeni dijalog već postoji na praktičnoj razini među vjernicima i, ne tako rijetko, među svećenicima dviju Crkava. Trebalo bi da se taj dijalog proširi na više razine crkvenih hijerarha. Činjenica je da većina ukrajinskoga naroda želi da se svi kršćani, posebno pravoslavci i katolici, što više zbliže. To pokazuje i topli prijem što ga je velika većina Ukrajinaca priredila Svetome Ocu Ivanu Pavlu II. za vrijeme njegova boravka u Ukrajini 2001. godine. To je rječiti znak želje za ekumenskim jedinstvom. Ona je rezultat otvorenosti Božjoj providnosti koja milošću Duha Svetoga želi da se i u Ukrajini ostvari svećenička molitva Isusa Krista koji je prije svoje smrti na križu molio Oca nebeskoga "ut unum sint".

CATHOLIC - ORTHODOX RELATIONS IN UKRAINE

Summary

After Vatican Council II, the Catholic Church improved ecumenical dialogue with other Churches and Church communities. Theological dialogue between the Catholic Church and Orthodox Church is one of the most important signs of this ecumenical issue. Ecumenical dialogue is one of the pastoral priorities of the Holy Father, Pope John Paul II. This is evident from the various kinds of activities in which the Pope engages. It is especially visible from his teachings and his meetings with leaders of different Christian Churches held in the Vatican as well as during his apostolic trips. The visit of His Holiness to Ukraine, 23- 27 June 2001, gave an important ecumenical meaning especially for Christians living in this multi national and multi religious country.

Ecumenical dialogue in Ukraine is complicated because of the existence of three Orthodox Churches in the country: Ukraine's Orthodox Church which is in union with the Russian Orthodox Church (Moscow Patriarchate) and is the canonical Church; Ukraine's Orthodox Church of the Patriarchate of Kyiv and Ukraine's Autocephalous Orthodox Church. In addition, the reorganisation of Ukraine's Greek Catholic Church after the independence of Ukraine in 1991, has made relations between the Catholic and Orthodox Churches more complex. This is especially so since the 1990s when the Greek Catholic communities in Western Ukraine chose to return to their historic, traditional Greek Catholic Church with its church buildings.

Actually it is between the Greek Catholic Church and the two non-canonical Churches that more concrete problems exist concerning the properties of churches and ecclesiastic buildings than with Ukraine's Orthodox Church of the Moscow Patriarchate. The Representatives of this Church accuse the Catholic Church of proselytism and invasion of their so-called Orthodox canonical territories. Obviously, the Catholic side does not accept these charges that are inconsistent with a modern, democratic State that respects liberty of conscience and religious freedom, which Ukraine proposes to be. Furthermore, the Catholic Church in the three Traditions (two Eastern: Greek Catholic and Armenian Catholic and one Western: Roman Catholic) have a deep roots in Ukraine. They have existed in Ukraine since the Baptism of Rus in 988, the time of the Great Prince Volodymyr. The Catholic Church holds the Orthodox Church in great esteem, considering her a Sister Church, and therefore should have relations, not of confrontation, but of collaboration and mutual support.

The Catholic Church in Ukraine, then, is open to ecumenical dialogue and desires that the Ukraine Orthodox Church accept her offer to resolve entire mutual problems in a dialogue of charity and justice, in a spirit of sound human and Christian realism. This is the only way to reach the goal of full communion which Jesus Christ prayed for at the Last Supper: "ut unum sint".